

II.- ΣΥΝΕΙΔΗΣΗ ΚΑΙ ΑΝΑΦΟΡΙΚΟΤΗΣ.

1.- Η συγείδηση αποτελεῖ μια είδική περιοχή του είγαι, που έκδηλωνεται μὲ μιὰ διπλὴ τροπικότητα υπάρξεως : συγείδηση ως ὅν καὶ συγείδηση ως ροή τῶν καταστάσεων του είγαι του. Στὴν πρώτη περίπτωση μποροῦμε νὰ δρίζωμε τὴ συγείδηση ως καθαρὸ ἔγώ(1), που σὲ κάθε στιγμὴ κατευθύνει τὸν προσανατολισμὸ τῆς δράσεώς της μέσα στὸν κόσμο, ἐνῷ στὴ δεύτερη ἡ μέρη τῆς συγείδησεως ως καταστάσεως βρίσκεται ἀμεσακ συγδεδεμένη μὲ τὸ σύνολο τῶν βιωμάτων της (2).

Η δυτικογιανκή βάση τῆς συγείδησεως ως δυτος είγαι συγέπεια τῆς εἰδητικῆς της μορφῆς. Η συγείδηση είγαι μιὰ οὐσία, ἔνα Εἶδος, τὸ ίδιο τὸ υποκείμενο σὰν καθαρὸ ἔγώ, που μέγει σὰν καθαρὸ φαινομενογιανκό κατάλοιπο ἀκόμα καὶ μετὰ τὴν ἀσκηση ἀπὸ τὸ υποκείμενο δποιασδήποτε ἐνέργειας ἀναγωγικοῦ χαρακτήρα (3). Σ' αὐτὸ τὸ γόημα ἡ συγείδηση είγαι τὸ μόνο ἀναμφίδιολα ἀπόλυτο ὅν, «ποὺ ἐνσαρκῶνει τὴν ἔνωση οὐσίας καὶ υπάρξεως» (4). Αὐτό συμβαίνει δχι μόνο γιὰ λόγους, που ἀνάγονται στὴν δργάνωση τῆς εἰδητικῆς της εἰδικότητος (5), που τὴν κάνει γᾶναι προικισμένη μὲ κατηγορήματα παραστατικὰ πραγματικῶν ίδιοτήτων, που τὴν κατοχυρώγουν ἀπὸ κάθε ἐκμηδεγιστικὴ ἐνέργειά της, μὰ καὶ γιὰ λόγους, που ἀγάγονται στὴν ἴκανότητά της νὰ διατηρῇ διτρωτὴ τὴν καθαρή της οὐσία σ' δλη τὴν περιπέτεια τῆς ροής τῶν βιωμάτων καὶ παρ' δλη τὴν ποικιλία καὶ τὴν ἀλλοίωση τῶν συγισταμένων των (6). Αγ τὸ βέωμα είγαι ἡ

(1) Husserl E.. Ideen I, σ. 50.

(2) Ibid., σ. 58.

(3) Ibid., σ. 59.

(4) Gurvitch G., op. cit., σ. 44.- Πρε. Merleau-Ponty M.. op.cit. σ. X.

(5) Husserl E., Ideen I, σ. 59.

(6) Ibid., σ. 105.

εκδηλη τροπικότης τής ένεργειας τής συγειδήσεως καὶ γενικώτερα τῆς ζωῆς της, ἡ συγείδηση εἶγαι τὸ ὑποκείμενο, ποὺ κάνει τὴν τροπικότητα αὐτὴν ζωγτανὴν πραγματικότητα (1), προσαγαπολέζοντας τὴν δράση καὶ τὴν λειτουργία της πρὸς τὸ δέουσες κατευθύνσεις (2).

Ἡ ἔννοια τῆς συγειδήσεως ὡς καταστάσεως ταυτίζεται μὲ τὴν ἔννοια τοῦ βιώματος. Ὁ δικαιολογητικὸς λόγος τῆς ταυτότητος αὐτῆς ἀγαφέρεται σὲ ὥρισμένες κοινὲς εἰδητικές τους ιδιότητες καὶ κυριώτερα ἀπὸ δλες στὴν ἀγαφορικὴν τους χροιά (3). Στὸ ἴδιο χόημα, ποὺ ἡ συγείδηση δρίζεται σὰν «συγείδηση ἐνδε πράγματος», στὸ δποτὸ ἀγαφέρεται, στὸ ἴδιο ἀκριβῶς νόημα, τὸ βίωμα δρίζεται σὰν «ἀναφορικὸ βίωμα», γιατὶ εἶναι σαφῆς διαχριτήρας τῆς ἀγαφορᾶς του πρὸς ἕνα πρᾶγμα, ποὺ ἀποτελεῖ τὸ ἀντικείμενό του. «Γενικὰ στὴν οὐσία κάλλει cogito, λέγει ὁ Husserl, «ἔγκειται, δτὶ ἀποτελεῖ τὴ συγείδηση καὶ ποτὸν πράγματος....» Ολα τὰ βιώματα, ποὺ ἔχουν τὴν εἰδητικὴν αὐτὴν ιδιότητα, καλούνται «ἀναφορικὰ βιώματα» (4). Πρὶν προχωρήσωμε στὴν εἰδητικὴν περιγραφὴν τοῦ βιώματος, πρέπει νὰ τογίσωμε, πώς ὅχι μόνο δὲν ἀποτελεῖ ἕνα ψυχολογικὸ ἀπλῶς γεγονός (5), μὰ οὔτε καν μιὰ ἔνωση ψυχολογικῆς ὑφῆς ἐνδε τέτοιου γεγονότος μὲνα ἀντικείμενο. Τὸ βίωμα, ἀπὸ ἐναντίας, εἶγαι μιὰ καθαρὴ οὐσία, ποὺ προσδιορίζει ὅχι μόνο τὸ συγειδησιακὸ του χαρακτήρα, μὰ καὶ τὸ ἀντικείμενο, τοῦ δποτοῦ εἶγαι συγείδηση, καθὼς καὶ σὲ ποιὸ γέημα εἶγαι συγείδηση (6). «Οπως παρατηρεῖ πολὺ σωτὰ ὁ Ricoeur, «ἡ θέση αὐτὴ ἀγαγγέλλει ἡδη τὴν ὑπερβατικὴν φαινομενολογίαν. Ἄφοῦ ἡ ἀγαφορικότης δὲν εἶγαι ἐξωτερικὴ ἔνωση ἐνδε φυσικῶν γεγονότος μὲνα ψυχικό, ἀλλὰ γεγονός τῆς συγειδήσεως, ποὺ προσποθέτει τὴν ὑπαρξην ἐνδε ἀντικείμενου, εἶναι δυνατὸ γὰρ θεμελιωθῆ τὸ ὑ-

(1) Husserl E., Ideen I, σ. 160.

(2) Ibid., σ. 146.

(3) Ibid., σ. 60, 62.

(4) Ibid., σ. 64.

(5) Πρβ. Elbert Z., op. cit., σ. 128-129,

(6) Husserl E., id., σ. 64.

περβατικό μέσα στὸ ἐνυπαρκτικό»(1).

Τὸ βίωμα ἀποτελεῖ μιὰ ἔνδητα, ποὺ δταν ἔκδηλώγεται μὲ τὴ μορφὴ τῆς πολλότητος, δημιουργεῖ τὴ ροή τῶν βιωμάτων ἢ τὴ ροή τοῦ γίγνεσθαι τῆς συγειδήσεως (2). Ετοι μποροῦμε γὰ διαχρίγωμε τὸ βίωμα σὰν ἔνδητα, δηλαδὴ στὴν ἀπλότητά του καὶ τὸ βίωμα σὰν σύγθεση πολλῶν ἔνοτήτων· στὴ δεύτερη περίπτωση ἢ συσσώρευση βιωμάτων προκαλεῖ τὴ γένεση τοῦ καθολικοῦ βιώματος, ποὺ χαρακτηρίζεται ἀπὸ συγέχεια καὶ διαδική ἑτεροτήτων, πού συνιστοῦν τὰ ἀπλὰ βιώματα καὶ ποὺ ἀγάμεσά τους ὑπάρχει στεγὴ σχέση ἐξαρτήσεως (3). Ο Husserl τοιίζει, δτι «κάθε παροῦσα κατάσταση προϋποθέτει τὶς δυνητικότητές της ὅχι ἀπλῶς σὰν ἀπροσδιόριστες δυνατότητες, μὰ σὰν καταστάσεις προ-διαγεγραμμένες σ' αὐτὴν, πού ἔχουν ἐπὶ πλέον τὸ χαρακτήρα καταστάσεων, ποὺ δφείλει γὰ πραγματοποιήσῃ τὸ ἔγώ(±). Συγεπῶς ἢ ἐξάρτηση τῶν βιωμάτων, ποὺ διαδέχονται τὸ ἔνα τὸ ἄλλο, δὲν εἶναι ἀπλῶς σχέση ἐξωτερικῆς αλτιότητος, μὰ σχέση ἐγκλεισμοῦ τῶν μεταγενεστέρων μέσα στὰ τρογενέστερα, πεὺ κατὰ κάποιο τρόπο τὰ προσδιορίζουν.

Τὸ βίωμα, θιωρούμενο σὰν δργατικὴ ἔνδητης, εἶναι πρὸς ἀπόδλα μιὰ πράξη τῆς συγειδήσεως, ποὺ προσδιορίζεται ἀπὸ μιὰ ἀγάλογη οὐσία, πού ἐνυπάρχει σὰν χαρακτηριστικό τῆς στοιχεῖο. Επομένως στὸ βίωμα ἐνυπάρχει ἔνα στοιχεῖο ὑποκειμενικό, ποὺ παίζει τὸν κυριώτερο ρόλο στὴ διαμόρφωσή του: τὸ στοιχεῖο τοῦτο εἶναι ἢ νόηση, πού πρέπει γὰ τὴ θεωρήσωμε σὰν ἐγέργεια, ποὺ ἐκτοξεύεται ἀπὸ τὸ ὑποκειμενο-συγειδηση, ποὺ σκοπεύει τὴ σύγδεσή της μὲνα ἀντικείμενο, πάνω στὸ δποτο θὰ δισκήσῃ τὴν προσδιοριστική της δύναμη μὲ τὴν ἀπόδοση μιᾶς ἐγνοιας, ποὺ θὰ κάνῃ τὸ ἀντικείμενο ἵκανό γὰ ἀποκτήσῃ μιὰ εἰδικὴ τροπικότητα ὑπάρξεως, ποὺ ἢ ἐγκυρότης της θάσης φυσικὰ γιὰ τὴ συγειδηση, πού ἐνεργεῖ κατὰ τὸν τρόπο αὐτό. Στὸ νόημα αὐτὸ ἀκριβῶς οἱ φαιγομεγολόγοι μιλοῦν γιὰ τὸν κόσμο, ποὺ

(1) ὦρ. cit., σ. 117, σημ. 3.

(2) Husserl E., Ideen I, σ. 149.

(3) Ibid., σ. 166.

(4) Husserl E., Méd. cart., σ. 38.

νπάρχει για τὸ γιγῶσκον ὑποκείμενο (κόσμος σὰν συσχετικὸ τῆς συγειδήσεως) ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὴ θεώρησή του ἀπὸ ἄλλα ὑποκείμενα ἢ καὶ ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὴν ὑπαρξη τοῦ κόσμου καθ'έαυτόν. Ἡ θέση αὐτή ἀποτελεῖ τὴν ἀφετηρία καὶ τὴ βάση τῆς γεώτερης δυτολογίας (1). Ἡ συγείδηση δμως στὸ ἐγέργημά της δὲν βαίνει μὲ τρόπο αὐθαίρετο: οἱ αἰσθήσεις τῆς προμηθεύου τὸ πρῶτο ὑλικό, ποὺ θὰ γίνη ἀντικείμενο ἐπεξεργασίας σὲ τρόπο, ποὺ νὰ ἀποκτήσῃ τὴν εἰδικὴ ἐκείνη τροπικότητα ὑπάρξεως, γιὰ τὴν δποία γίνεται λόγος. Τὰ ὑλικὰ δεδομένα τῶν αἰσθήσεων θεωρούμενα στὸ σύγολό τους ἀπαρτίζουν μιὰ συγθετικὴ εἰκόνα, ποὺ οἱ φαγεμενόλογοι καλοῦν νόημα. «Σ' δλες τὶς περιπτώσεις», διεγόντης ΕΙΚΑΝΗΝ ΚΕΡΙΤΟΠΟΥΛΟΥ, ὅτινος Husserl, «στὴν ποικιλία τῶν δεδομένων, ποὺ συγθέτουν τὸ γοητικὸ καταστατικό, ἀναλογεῖ μιὰ ποικιλία δεδομένων, ποὺ μποροῦν γὰρ ἐκφρασθοῦν μὲ μιὰ πραγματικὰ καταρρὴ ἐνορατικὴ ἐποπτεία. Τὰ δεδομένα αὐτὰ ἀποτελοῦν ἔνα νοηματικὸ καταστατικό, ποὺ εἶγαι συσχετικὸ τοῦ γοητικοῦ καὶ ποὺ γιὰ συντομία καλεῖται νόημα» (2). Ἡ ἔννοια τοῦ νοήματος γενικεύεται κατὰ τέτοιο τρόπο, ποὺ γὰρ ταυτίζεται μὲ τὸ ἴδιο τὸ ἀντικείμενο, ποὺ χρησιμεύει σὰν πομπὸς τῶν αἰσθητηριακῶν δεδομένων καὶ ποὺ πρὸς αὐτό κατευθύνεται ἢ τατικὴ βλέψη τῆς συγειδήσεως. «Ἐτσι λοιπόν, στὴ δημιουργία τοῦ βιώματος ἔχομε δυὸ παράγοντες, ἔναν ὑποκειμενικό, τὴ γόηση, καὶ ἔναν ἀντικειμενικό, τὸ γόημα. Ἡ γενικῆς ὑφῆς αὐτὴ σχέση εἰδικεύεται στὶς μερικὲς περιπτώσεις σὲ τρόπῳ, ποὺ γάχωμε τοὺς ἀκολούθους τύπους βιωμάτων: στὴν ἀγτιληψη τῆς βίωμας ἔχομε γόηση, ποὺ ἀντιλαμβάνεται καὶ νόημα-ἀντικείμενο τῆς ἀντιλήψεως, στὴ μνήμη τὴν ἔχομε τὴ μνήμη-γόηση καὶ τὸ ἀντικείμενό της-γόημα, στὴ συγκέντηση τὴν συγκίνηση-γόηση καὶ τὸ ἀντικείμενό της-γόημα, κ. ξ. σ. Στὶς *Méditations cartésiennes* (σ. 28) διεγόντης Husserl δρίζει εἰδικώτερα τὴ γόηση ὡς *cogito* καὶ τὸ νοηματικὸ ἀντικείμενό της ὡς τὸ ἀγάλογο *cogitatum*. Βλέπομε λοιπόν, πὼς ἡ σύσταση τοῦ βιώματος εἶγαι

(1) *Ideen I*, σ. 181-182.(2) *Ibid.* σ. 48-50, 91-92.

γοητικο-νοηματικής θέσης(1) καὶ ἡ φύση του πάγτοτε ἀναφορική, γιατί πάγτοτε ὑπάρχει ἀναφορὰ τῆς γοούσης συγειδήσεως πρὸς ἕνα ἀντικείμενο, μὲ τὸ δποτο συγδέεται ἡ τὸ δποτο προύποθέτει σὰν ὅρο ἀναπόταξτο καὶ ἀγχγκχτο γιὰ τὴ λειτουργία του. Χάρη στὴ μορφικὰ προσδιοριστικὴ δύναμη του γοούσης ὑποκειμένου θὰ μπορούσαμε γά τοῦμε, πῶς ἡ γόηση εἶγαι ἡ μορφὴ καὶ τὸ γόημα, ἢ οὐλη τοῦ βιώματος(2). Νόηση καὶ γόημα ἀποτελοῦν τὸ ἕνα γιὰ τὸ ἄλλο συσχετικά(3). Ἡ ἀφετηρία στὴ διαμόρφωση του βιώματος μπορεῖ νᾶναι ἐξ ίσου ὑποκειμενικὴ ἡ ἀντικειμενικὴ κι ἔξαρταται ἀπὸ τὸ ἄν ἡ συγειδηση χωρεῖ στὴ συστατικὴ πράξη του βιώματος μὲ δική της ἀπόλυτα πρωτοβουλία ἢ οὐτερα ἀπὸ ἔρεθισμό, πὼν προέρχεται ἀπὸ τὸν κόσμο τῶν ἀντικειμένων. Τὸ οὐσιῶδες εἶγαι, δτι τὸ βίωμα εἶγαι προὶὸν ἐπαφῆς ἡ συναγτήσεως δυὸ καταστάσεων διαφορετικῆς θέσης, μιᾶς γοητικῆς καὶ μιᾶς γοηματικῆς(4). Ο χρόνος μὲ τὴν τριπλὴ του σύσταση (παρελθόν, παρόν, μέλλον) εἶγαι δ τριπλὸς δρίζοντας, δπου εἶγαι δυνατὴ ἡ ροή ἡ τὸ γίγνεσθαι τῶν βιώμάτων(5), ποὺ διακρίνονται ἀπὸ τὴν ἀποψη τῆς θέσεώς των στὴ διαδοχὴ σὲ βιώματα πρωτογενῆ ἢ πρωτο-βιώματα (π. χ. ἀντιλήψεις) καὶ σὲ βιώματα δευτερογενῆ (π. χ. ἀγαμνήσεις)(6). Τόσο τὸ ἀπλὸ βίωμα δσο καὶ τὸ σύγθετο ἀποτελεῖται ἀπὸ ἕνα σύμπλεγμα(7) π.ρ.ο.τ ατικῶν "βλέψεων (Protention) (8) τῆς συγειδήσεως, πὼν

(1) Husserl E., Ideen I, σ. 175.

(2) Ibid., σ. 172. 173.

(3) Ibid., σ. 182, 193. Στοὺς δρῶν «συσχετικό» καὶ «συσχετισμός» δὲν πρέπει νὰ δοθῇ ἡ ἔννοια τῆς δμοιότητος (πρβ. P. Ricoeur, op. cit. σ. 143. σημ. 2), μὰ ἐκείνη τῆς εἰδητικῆς ἀλληλεγγύης τοῦ εἰδους-γόημα μὲ τὸ εἰδος-γοητικὴ συγειδηση (πρβ. Husserl E., id., σ. 206), ἐξ αἰτίας τῆς δποιας ὑπάρχει ἀντιστοιχία ἀνάμεσα στὶς μορφολογίες νοήσεως καὶ νοήματος (ibid., σ. 206). Στὴν περίπτωση αὐτὴ εἶναι δυνατὸ νὰ χρησιμοποιηθῇ καὶ δ δρὸς «αὐστοιχο».

(4) Ibid., σ. 185.

(5) Ibid., σ. 164.

(6) Ibid., σ. 149.

(7) Ibid., σ. 148-149.

(8) Ibid., σ. 143, 149, 164-165.

πραγματοποιούμενες μεταφέρονται στὸ παρόν, δῆπου θά συγκροτηθοῦν ώς πρωτογενεῖς ἀγαμήσεις ἢ μνημονικὲς συγχρατήσεις (Retention) (1), ποὺ θὰ χρησιμεύσουν κι' αὐτὲς μαζὶ μὲ τὸ ὑπόλοιπο ὄλικὸ τῆς ἀμεσῆς ἐμπειρίας ώς ὄλικὸ νέων προτατικῶν βλέψεων, μὲ σκοπὸ τὴν ἐπίτευξην τοῦ βιωματικοῦ γίγνεσθαι, ποὺ δὲγ εἶγαι ἄλλο παρὸ ἡ ζωὴ ἢ ἵδια τῆς συγειδήσεως.

2.- Ἡ ἀναφορικότης ἀποτελεῖ τὸ ἐπίκεντρο τοῦ ἔρευνητικοῦ ἐγδιαφέροντος τῶν φαινομενολόγων (2) καὶ δρᾶται σὰν μιὰ ἴδιαίτερη εἰδητικὴ ἴδιότητας τῆς συγειδήσεως, πού συγίσταται στὸ διει «ἡ συγείδηση εἶγαι συγείδηση κάποιου πράγματος». Ἡ σύλληψη τῆς ἔγγοίας τῆς ἀναφορικότητος ἀνήκει στὸν Brentano, δάσκαλο τοῦ Husserl, ποὺ τὴν δρᾶται ώς τὸ θεμελιώδη

(1) Husserl E., Ideen I, σ. 145, 150-151, 164, 231.- Σχετικὰ μὲ τοὺς δρους Protention καὶ Retention δ P. Ricoeur στὸ γλωσσάριο, ποὺ παραθέτει απὸ τέλος τοῦ έργου, ποὺ μνημονεύσεις (σ. 519-530), καθὼς καὶ στὸν ἀναλυτικὸ τοῦ πίνακα (σ. 531-538), δρᾶται ώς προ-ἀνθύμητα (pro-souvenir). τὸν πρῶτον καὶ ώς πρωτογενῆ ἀνάμνηση (souvenir primaire) τὸ δεύτερο. Ὁ κ. Γεωργούλης ἐξ ἄλλου στὴν ἀξιόλογη μελέτῃ τοῦ πάνω οτὴ φιλοσοφία τοῦ Husserl ('Ο Fd. Husserl καὶ ἡ φαινομενολογικὴ φιλοσοφία, Νάνα 'Εστία, 1948, σ.342-347 καὶ 434-440) δρᾶται τὸν πρῶτο δρῶ ώς μελλοντικὴ προσδοκία καὶ τὸ δεύτερο ώς μνημονικὴ συγκράτηση (σ. 433). Σύμφωνοι ώς πρὸς τὴν ἀπόδοση τοῦ δεύτερου δρῶ, ποὺ διέρχεται διαδικρητικῶν συγγραφεῖς, δὲν μπορεύεις νάπατε τὸ ἵδιο καὶ ώς πρὸς τὴν ἀπόδοση τοῦ πρῶτου, ὅπό τὴν μερικὴ ἴδιαίτερα τοῦ προ-ἀνθυμητικοῦ, ποὺ εἰσάγει δ Ricoeur. Ἡ ἀπόδοση «μελλοντικὴ τρεπτικά» τοῦ κ. Γεωργούλη βρίσκεται πιὸ κοντὰ στὴ γραμματικὴ καὶ λογικὴ ἔρμηνεια τοῦ δρῶ. Ἡ ἐνέργεια τῆς συγειδήσεως στὸν προτεινόμενο τῶν βιωμάτων δὲν περιεργίζεται μόνο στὸ ὄλικό, ποὺ δίνει τὸ παρελθόν μὲ τὰς ἀναμνήσεις, μὰς ἀναζητεῖς - καὶ ίσως πιὸ πολὺ παρὸ στὴν προηγούμενη περίπτωση - στὰ ἀμεσὰ δεδομένα τῆς ἐμπειρίας, ποὺ ἀποτελοῦν τὸ γνηματικὸ τῆς ὄλικο. Γι' αὗτὸ τὸ λόγο προτεινόμενα τὴν ἔρμηνεια τοῦ δρῶ Protention μὲ τὴ λέξη «προτατικὴ βλέψη», γιατὶ ἀποτελεῖ γενικό δρῶ, ποὺ περιλαμβάνει τὸ σύνολο τοῦ γνηματικοῦ ὄλικοῦ (δηλ., τῶν ἀγαμηγήσεων καὶ τῆς ἀμεσῆς ἐμπειρίας) καὶ γιατὶ στὸν δρῶ «βλέψη» ἐνυπάρχει τὸ στοιχεῖο τῆς ἐννοργητικότητος καὶ τῆς πρωτοβουλίας τῆς συγειδήσεως, ποὺ παίζει ρόλο ἀποφασιστικοῦ παράγοντος στὴ δημιουργία τῶν βιωμάτων.

(2) Ἡ ἀναφορικότης, λέγει δ Lyotard, νοεύμενη φυχολογικῶς ἀκρότει τὴ βασικὴ ἀνεπάρκεια τῆς θέσεως, ποὺ πρεσβεύει τὴ διάσπαση τῆς ζωῆς

περιγραφικό χαρακτήρα τῶν ψυχικῶν φαινομένων (1). Ο Husserl διέπει πιὸ πέρα τὴν ἔννοιαν αὐτῆς, τῆς ἔδωσε εἰδητική χροιὰ καὶ θεμελίωσε πάνω σ' αὐτήν, διπλας θέσης ιδούμε πιὸ κάτω, τὴν οὐσιώδη γιὰ τὴν Φαινομενολογίαν θεωρία τῆς φαινομενολογικῆς ἀναγωγῆς ή «ἐποχῆς» (2). Βλέπομε λοιπόν, διτι τὸ κυριώτερο χαρακτηριστικό τῆς ἀναφορικότητος εἶναι μιὲν σύγδεση ἐνδές ὑποκειμένου μὲ ἔναν ἀντικείμενο ποὺ, δὲν πρέπει διμως γὰρ τὴν ἔννοιαν με ἀπλῶς σὰν παθητική σύζευξη τῶν δυὸς αὐτῶν παραγότων τοῦ βιώματος, μὰ σὰν ἐγκλεισμὸς (ἀναφορικῆς ἔννοεῖται φύσεως) τοῦ δεδομένου-ἀντικειμένου μέσα στὸ ὑποκείμενο. Ο ἐγκλεισμὸς αὐτὸς σὲ τελευταῖα ἀγάλυση εἶναι ἐγκλεισμός τοῦ κόσμου μέσα στὴν γοοῦσα συνείδηση, πού εἶναι δχι μόνον δ πόλος Εγώ (νόηση) τῆς ἀναφορικότητος, μὰ καὶ δ πόλος ἔκενο (νόημα). Φυσικά, δ ἐγκλεισμὸς αὐτὸς δὲν εἶναι πραγματικὸς (π.χ. τὸ τραπέζι βρίσκεται πραγματικὰ μέσα στὸ δωμάτιο) μὰ ἀναφορικὸς (τὸ φαινόμενο-τραπέζι βρίσκεται μέσα στὴν συνείδησή μου) καὶ η ἀναφορική του χροιὰ ἐπιτρέπει τὴν θεμελίωση τῆς ιδέας, ποὺ ἀφορᾶ τὴν ὑπαρξη τοῦ ὑπερβατικοῦ μέσα στὸ ἐγυπαρκτικό (3). Ο αἰτιολογικὸς λόγος τῆς ἀναφορικότητος εἶναι διττὸς καὶ ἀγάγεται τόσο στὸ γοοῦν ὑποκείμενο δυσο καὶ στὸ γοούμενο ἀντικείμενο. Μᾶλλα λόγια τὸ ὑποκείμενο, ποὺ η ἐνέργειά του ἐκτυλίσσεται μὲ τὴν μορφὴν ἐκδήλων συνείδησιακῶν καταστάσεων, κατέχεται ἀπὸ τὴν τάση τῆς ὑπερβάσεως τοῦ ιδιοῦ τοῦ ἑαυτοῦ του, ἀπὸ τὸν πόθο τῆς ἐξόδου μὲ σκοπὸν τὴν ἐπίτευξη μιᾶς μεταβολῆς τοῦ εἶναι του ὑπὸ τὴν μορφὴν μιᾶς ἐτερότητος ή τὴν ἐπίτευξη μιᾶς ἐπαφῆς καὶ κοινωγίας μὲ μιὰ ξένη πρὸς αὐτὸν ἐτερότητα. Αὐτομάτως λοιπόν δημιουργεῖται δ σύγδεσμος τοῦ ὑποκειμένου μὲ ἔναν ἀντικείμενο, πού καλεῖται ἀγαφορικὸν ἀντικείμενο. Δὲν ἀποκλείεται ἐπίσης

νότητος καὶ τῆς συνοχῆς ἀνάμεσα στὴν ἐσωτερικότητα καὶ στὴν ἔξωτερη κότητα (op. cit., σ. 54). Προ. Gurvitch G., op. cit., σ. 24-25.

(1) Προ. Husserl E., Méd. cart., σ. 35.

(2) Husserl E., Ideen I. σ. 64, 128.- Méd. cart., σ. 39.- Προ. Lycard J.. op. cit., σ. 50. Γεωργούλη K., Αἱ σύγχρονοι φιλοσ. κατευθ., σ. 45.

δ συγτελεστικός τοῦ σχηματισμοῦ τῆς ἀναφορικότητος παράγων γὰρ εἶναι καὶ τὸ ἀγτικείμενο, παύ μοιάζει σὰν πομπὸς γοήματος, πού συλλαμβάνει τὸ γοοῦν υποκείμενο, δημιουργώντας ἔται τὴ σχέση τῆς ἀναφορικότητος.

‘Η ἀναφορικότης ἐκδηλώνεται ως πράξη τῆς συνειδήσεως, πού ταυτίζεται μὲ τὴν πράξη τοῦ cogito, τὸ δποῖο εἶναι ἕγα βίωμά της. Εἰδαμε, πῶς τὸ βίωμα φέρει σαφῶς τὸ χαρακτήρα τῆς ἀναφορικότητος μὲ τὴ στεγή σχέση, πού ὑπάρχει ἀγάμεσα στὴν γόηση καὶ στὸ γόημα. Τὸ ἵδιο καὶ στὸ cogito, ἡ ἀναφορικότης εἶναι ἡ προβολὴ του, γοούμενη σὰν πράξη τοῦ γοοῦντος υποκειμένου, πρὸς τὸ ἀνάλογο cogitatum, πού εἶναι τὸ ἀγτικείμενό της (1). ‘Ο σύγδεσμος γοήσεως καὶ γοήματος, cogito καὶ cogitatum, απὸ καὶ amatum, κ.λπ., θεωρούμενος ὑπὸ τὴ μορφὴ τῆς πολλότητος ἐπιφέρει σὰν συγέπεια τὴν ἐμπλοκὴν τῆς συνειδήσεως μέσα σ' ἓνα πυκνὸ πλέγμα σχέσεων μὲ τὸν κόσμο, δπου δ ἀγθρωπὸς γγωρίζει τὸν ἑαυτό του, γιατὶ ὁ κόσμος ἀποτελεῖ τὸ φυσικὸ πεδίο τῶν ἐκδηλῶν σκέψεων καὶ ἀγτιλήψεών του (2). ‘Ετσι, ἡ Φαινομενολογία πετυχαίγει μιὰ γένει θεώρηση καὶ μιὰ γένει τοποθέτηση τοῦ ψυχισμοῦ, δ δποῖος ἀπὸ ἐσωτερικότης γίνεται ἀναφορικότης, δηλαδὴ σχέση ἀτόμου καὶ κατατάσεως (3). Τὸ δλο βίωμα, πού προσδιορίζει τὴν ἀναφορικότητα, καλεῖται cogitatio, ποὺ δὲν εἶναι ἄλλο παρὰ ἡ συνειδηση(4), ἡ σκέψη γοούμενη στὴ γεγικότητά της. ‘Η ροή τῶν cogitationes εἶναι ταυτόσημη μὲ τὴ ροή τῶν βιωμάτων καὶ χαρακτηρίζεται ἀπὸ τὴ διαδοχὴ τῶν ἑτεροτήτων, γιὰ τὸ λόγο δτὶ κάθε cogito περικλείει ὑπὸ δυνητικὴ μορφὴ ἕγα ἐπὶ πλέον στοιχεῖο, πού, δταγ ἐκδηλώνεται, δλοκληρώνεται σὲ γέας μορφῆς cogito κ. ἔ. σ.(5).

(1) Husserl E., Méd. cart., σ. 28. Lyotard J., op. cit. σ. 54. K. Γεωργούλη, Αἱ σύγχ. φιλο. κατευθ., σ. 47.

(2) Πρβ. Merleau-Ponty M., op. cit., σ. 7V.

(3) Πρβ. Lyotard J., op. cit., σ. 55.

(4) Πρβ. Husserl E., Ideen I. σ. 64.

(5) Id., Méd.cart., σ. 40.

‘Η τροπικότης τῆς ἀναφορικότητος ἔκδηλωνται ως διττή διπολικότης, πού ἀφορᾶ τὴν ὑπαρξήν καὶ τὴν λειτουργίαν της. Ἐχομε ἀναφορικότητα ἔκδηλην καὶ μὴ ἔκδηλη, ὅπως ἐπίσης ἔχομε ἀναφορικότητα, πού ἀφορᾶ τὴν ἀπλῆ λήψην συγειδήσεως ἐνὸς πράγματος καθώς κι’ ἐκείνην, πού ἀφορᾶ τὴν λήψην θέσεως ἀπέγαντι στὴν συγείδησην αὐτοῦ τοῦ πράγματος. Ἡ ἀναφορικότης εἶναι ἔκδηλη, ὅταν παρουσιάζεται ὑπὸ τῆς μορφῆς τωρινῶν, παρουσῶν συγειδησιακῶν καταστάσεων, ποὺ κυριώτερος τύπος των εἶναι τὸ cogito(1). Στὶς καταστάσεις διμως αὗτες εἶναι προδιαγεγραμμένες ὑπὸ δυνητικής μορφῆς ἄλλες καταστάσεις(2), τῶν δποίων ή ἀναφορικότης δὲν εἶναι ἔκδηλη, μὰ ποὺ θά γίνη, μόλις συντρέξουν ὥρισμένοις δροῖς συγτελεστικοὶ τῆς πραγματοποιήσεώς των. Γι’ αὐτὸν τὸ λόγον η ἀναφορικότης δὲν ἀνήκει μόνο στὸ cogito σὰν ἀποκλειστικὰ δικῆ του ἰδιότητας, μὰ καὶ στὶς δυνητικές καταστάσεις, στὶς δποίες ὑπάρχει ὑπὸ λαγθάνουσα μορφὴ σὰν πιθανὸν κατηγορικὸν σχῆμα ή σύγδεση τοῦ ὑποκειμένου μὲ τὸ ἀγτικείμενο. Τὸ γεγονός τοῦτο εἶγαι δυγατὸν χάρη στὴν ὑπαρξήν τῶν δριζόντων τῆς ἀναφορικότητος(3), πού ἀποτελοῦν θεμελιώδη της ἰδιότητα καὶ πού διακρίνονται ἀπὸ πολλότητα, πού κάνει δυνατή τὴν ἐμφάνιση τοῦ ἀγτικειμένου κάτω ἀπὸ γέες διαρκῶς δψεις, παρ’ ὅλο πού μένει στὸ βάθος τὸ ἵδιο. Σ’ αὐτὸν τὸ νόημα τὸ ἀγτικείμενο εἶγαι πόλοις ταυτότητος (ἀφοῦ στὴν οὖσα του τὸ πρᾶγμα μένει τὸ ἵδιο) καὶ δείκτης ἀγαρικότητος (ἀφοῦ στὴν ποικιλία τῶν δυνητικῶν καταστάσεων ἔχει τὴν δυνατότητα τῆς διαρκοῦς ἀλλαγῆς μορφῆς ή τῆς διαρκοῦς ἀλλαγῆς ἀναφορικοῦ νοήματος)(4). Ἐτσι, χάρη στὴν ὑπαρξήν πολλότητος δριζόντων τὸ ἀναφορικὸν ἀγτικείμενο ἀσκεῖ ρόλο ὑπερβατικοῦ δόνηγοῦ(5), γιατί κάνει δυνατή τὴν ἀποκάλυψη ποικίλων καὶ πολλαπλῶν τύπων cogita-

(1) Πρᾶ. Husserl E., Ideen I, σ. 168, 236.

(2) Ibid., σ. 169-170. Méd. cart., σ. 40. Lyotard J., op. cit. σ. 31.

(3) Πρᾶ. Husserl E., Méd. cart., σ. 38-39.

(4) Ibid., σ. 39.

(5) Ibid., σ. 43.

tiones, πού ἀναφέρονται σ' αὐτὸν καὶ συγεπῶς διευκολύνει τὸν προσανατολισμὸν τῆς γοούσης συγειδήσεως στὴν ὑπερβατική της δράση.

Η δεύτερη μορφὴ τῆς διπολικότητος ἀφορᾶ τὴν συγείδηση στὴν σχέση της μὲ τὸ ἀναφορικὸν ἀντικείμενο(1). Εδῶ ἐπιδιώκεται ἡ διάκριση τῶν ὑπαρκτικῶν ἰδιοτήτων του ἀπὸ τὰς λειτουργικές του ἰδιότητες, καθὼς καὶ ἀπὸ τὰς ὑπαρκτικές, πού μποροῦν γά δώσουν λαβὴν σὲ ἐπιδιώξεις πρακτικῆς φύσεως. Στὴν πρώτη περίπτωση ἡ τροπικότης τῆς ἀναφορικότητος εἶναι θεωρητικὴ καὶ ἀφορᾶ τὴν λήψη συγειδήσεως, τὴν γνῶση τοῦ ἀντικειμένου στὴν πηγαία του μορφή, ἐνῷ στὴν δεύτερη εἶναι πρᾶξη ἀφορᾶ τὴν λήψη θέσεως(2) ἀπέναντι στὴν πραγματικότητα, πού ἡ συγείδηση τοῦ ἀναφορικοῦ ἀντικειμένου παρουσιάζει ἀποβλέποντας στὴν ἐπίτευξη πρακτικῶν σκοπῶν δχι μόγο στὰ πλαίσια τῆς φαιγομενολογικῆς (ἀναγωγικοῦ χαρακτήρα) θεωρήσεως, μὰ καὶ σὲ κείγα τῆς φυσικῆς ἐνατεγίσεως τοῦ κόσμου, π. χ. ἀξιολόγηση τῆς ἀντικειμενικότητος(3), χρησιμοποίησή της μὲ βάση τὴν ἐκπλήρωση μιᾶς στενά γοούμενης τελολογίας πρακτικῆς ὑφῆς κ.λπ. κ.λπ. Μὲ τὴν τροπικότητα τῆς ἐνεργείας, πού ἐπιβάλλει ἡ ἀναφορικότης, θεωρητικής καὶ πρακτικῆς ὑφῆς, πετυχαίνομε μιὰ οὐσιώδη μεταβολὴ τοῦ ἀναφορικοῦ ἀντικειμένου: ἀπὸ ἀπλὸ ἀντικείμενο γιὰ τὴν συγείδηση(Gegenstand) (4), σὲ ἔνα vis-à-vis μὲ τὴν συγείδηση, δημιουργώντας ἔτσι δρους εύνοικούς γιὰ τὴν ἐπίτευξη μιᾶς κοινωνίας μὲ τὴν συγείδηση.

3.- Εἰδαμε πιὸ πάγω τὴν καρτεσιαγή προέλευση τῆς Φαιγομενολογίας. Μ'όλο πού ἡ καρτεσιαγή θεωρία τοῦ cogito ἀπετέλεσε τὴν ἀφετηρία καὶ τὸν πυρήγα τῆς Φαιγομενολογίας, ὑπάρ-

(1) Πρβ. Husserl E., Ideen I, σ. 67.

(2) Ibid., σ. 66-67. Bremi W., Was ist das Gewissen? σ. 7.

(3) Husserl E., id., σ. 65-67.

(4) Πρβ. Ricoeur P., op. cit., σ. 119, σημ. 1.

χουγ ώστόσο βασικές διαφορές ως πρός τὸ λειτουργικό ρόλο τοῦ cogito, πού συγτελούν, ώστε ή θέση τοῦ Husserl νά καταλήγη σε συγέπειες τελείως αντίθετες μέχετες τοῦ καρτεσιαγισμοῦ.

Η θέση τοῦ Descartes είναι πολὺ γνωστή: προσπαθώντας γάξειαθαρίση τὸ πεδίο τῆς έρευνας ἀπό κάθε στοιχεῖο κληρογομημένο ἀπό τὴν παλαιὰ φιλοσοφία καὶ ζητώντας νά βρη ἔνα σταθερὸ σημείο στηρίγματος, ἀπό τὸ δποτο θάξειαγομε γιὰ τὴν δργάνωση μιᾶς καθολικῆς ἐπιστήμης μὲ γενικὸ κῦρος(1) μὲ βάση τὴν ἀκριβή γνώση τῆς αντικειμενικῆς πραγματικότητος, προβαίνει σε μιὰ διττή ἐνέργεια : 1) ἐκμηδέγιση τῆς ὑπάρξεως τοῦ κόσμου τῶν αντικειμένων μὲ μέσο τὴ μεθοδικὴ ἀμφιβολία καὶ 2) ἐπίτευξη μιᾶς βεβαιότητος γιὰ τὴν ὑπαρξή του ώς σκέπτομένσυ ἀτόμου μὲ μέσο τὴν ταύτιση ἀμφιβολίας καὶ σκέψεως γενικὰ ἥ, καλύτερα, μὲ τὴ θεώρηση τῆς ἀμφιβολίας ώς εἰδικῆς τροπικότητος τῆς σκέψεως. Ego dubito, ergo cogito, ego cogito, ergo sum. (Άμφιβάλλω, ἄρα σκέπτομαι, σκέπνομαι, ἄρα ὑπάρχω). Η σειρὰ τῶν συγέπειῶν είναι ἐπίσης γνωστή: ή βεβαιότητα γιὰ τὴν ὑπαρξή τοῦ ἐγώ δδηγει στὴ βεβαιότητα γιὰ τὴν ὑπαρξή του Θεοῦ, καθὼς καὶ τοῦ κόσμου, που δ Descartes δργαγώνει μὲ βάση ἕνα πνεῦμα δυζτικό, διακρένοντας δυό βασικὰ αντιθετικὰ στοιχεῖα στὴ σύγθεσή του, τὴν ὑλη, που κατηγόρημά της είναι ή ἔκταση, καὶ τὸ πνεῦμα, που κατηγόρημά του είναι ή γόηση. Η ἐπιστήμη, πού βγαίνει ἀπό τὴ γνώση αὐτή τοῦ κόσμου, ἔχει καθολικὴ ἀξία, γιατί βασίζεται στὴ σαφήγεια τῆς γνώσεως τοῦ καθαροῦ ἐγώ. Αὐτὴ είναι ή πορεία τῆς σκέψεως τοῦ Descartes, πού τηρεῖται μὲ ἀπόλυτη συγέπεια σ' ὅλα τὰ ἔργα του(2).

"Ἄς ἐγτοπίσωμε τὴν έρευνά μας στὴ θέση τοῦ cogito μέ-

(1) Discours de la méthode, σ. 7, 16. Meditationes. I, σ. 56, Πρ6. Husserl, Méd. cart., σ. 5.

(2) Discours, σ. 24, 26, 28. Medit. I, σ. 66-71, II, σ. 72-80. Απάντηση στὶς δεύτερες αντιρρήσεις, σ. 178. Principia philosophiae, σ. 340-345, 365.

σα στήγη καρτεσιανή φιλοσοφία. Μὲ τὸν δρό cogito δ' Descartes ἔννοετ τὴ σκέψη, δηλαδὴ μιὰ ἐσωτερικὴ λειτουργία, ποὺ τὴ γνωρίζομε ἀμεσα μόνοι μας καὶ πού περικλεῖει μιὰ πολύμορφη τροπικότητα ἐκφράσεως, ὅπως π.χ. τὴ νόηση, τὴ βούληση, τὴ φαντασία, δικόμα καὶ τὴν αἰσθηση(1). Στὸ σημεῖο αὐτὸ δ Husserl εἶναι ἀπόλυτα σύμφωνος μᾶς του, δρίζοντας τὸ cogito ὡς γενικὴ μορφὴ κάθε βιώματος(2). Ἡ σκέψη λοιπὸ, εἰναὶ δ προσδιοριστικὸς παράγων ὅχι μόνο τῆς λειτουργίας τοῦ ψυχο-νοητικοῦ μας μηχανισμοῦ, μὰ καὶ τῆς γνώσεως τοῦ ἐγὼ ὡς ὑπρακτικῆς δυτότητος, ὡς μογάδος ὑπάρξεως, ποὺ δὲν παύει νᾶναι μιὰ σκεπτόμενη μὰ κοσμικὴ ὥστόσο δυτότης (res cogitans), πὼν βασικὸ τῆς κατηγόρημα εἶναι ἡ ἐνύπαρκτη τῆς μέσα στὸν κόσμο. Στὸ ἔρωτημα «τί εἴμαι;» δ Descartes ἀπαντᾷ ἀδίστακτα; «εἴμαι ἐνα πρᾶγμα, πού σκέπτεται, ἐνα πρᾶγμα, πού ἀμφιβάλλει, πού νοεῖ, πού συλλαμβάνει ἰδέες, πού βεβαιώνει, πού ἀργεῖται, πού θέλει, πού δὲν θέλει, πού φαντάζεται καὶ πού αἰσθάνεται»(3). Ἐτσι διμῶς ἡ σκέψη εἶναι στερημένη ἀπὸ τὴ δυγατότητα τῆς ὑπερβατικῆς ἀντιμετωπίσεως τοῦ κόσμου, πρᾶγμα πού σημειώνει δ Husserl σὰν βασικὸ μειογένετημα τοῦ καρτεσιανισμοῦ, πού δὲν στάθηκε ἵκανδος γάρ συγκροτηθῆ σὲ μιὰ ἀληθινὰ ὑπερβατικὴ φιλοσοφία. Ἡ μεθοδικὴ μὲ μέσο τὴν ἀμφιβολίαν κάθαρση μένει στὰ πλαίσια τῆς φυσικῆς Θεωρήσεως τοῦ κόσμου καὶ δὲν δίγει τὴ δυγατότητα στὴ συγείδηση γάρ ἀγαχθῆ σὲ ὑπερβατικὴ ὑποκειμενικότητα. Μὲ τὸν τρόπῳ αὐτὸ δ Descartes «μὲ δλῶ πού ἔκκει σ' ἐγα ὥρισμένο μέτρῳ τὴν πιὸ μεγάλη ἀγάκκαλυψη, δὲν συγέλαβε τὸ ἀληθινὸ τῆς νόημα, τὸ γόημα τῆς ὑπερβατικῆς ὑποκειμενικότητος δὲν μπόρεσε γάρ διαβῆ τὴ στοά, πού δῆηγετ πρὸς τὴν ἀληθινὴ ὑπερβατικὴ φιλοσοφία»(4).

(1) Princ. phil., σ. 344.

(2) Ideen I, σ. 59, 61.

(3) Med. II, σ. 77.

(4) Husserl, Méd. cart., σ. 21. Πρὸ Lyotard, op. cit., σ. 25. Jolivet, op. cit. σ. 361-362. Γεωργούλη Κ, Άι σύγχ. φιλ. κατ., σ.42-43.

Τὸ ἔγώ, πού αὐτο-συλλαμβάνεται μὲ τὴν ἀσκηση τοῦ cogito, δὲ γ πρέπει γά ἔχη χαρακτήρα κοσμικό(1): μιὰ τέτοια ἐνέργεια θᾶταν περιωρισμένη στὰ πλαίσια μιᾶς ἐμπειρικῆς ψυχολογίας κι' ὅχι μιᾶς μεθοδικῆς (φαινομενολογικῆς) ἀντιμετωπίσεως τῆς πραγματικότητος (2). Ἡ θέση τοῦ ἔγώ σὰν res cogitans παραλύει κάθε ὑπερβατική προσπάθεια (3). Μόνον γά θεώρηση τοῦ γνοῦντος ὑποκειμένου ὡς δυτότητος, πού ζῇ στὴν περιοχὴ ἐνδεικτικής απολύτου σολιψισμοῦ, θά τοῦ ἔδιγε τὴ δυνατότητα νά ἐνεργήσῃ σὰν ὑπερβατικὴ δυτότης μέσα στὸ πεδίο τῆς ὑπερβατικῆς ἐμπειρίας, διπού θά πετύχαιη τὴν ἀπόλυτη γνώση. Στὰ πλαίσια τῆς ἐμπειρίας αὐτῆς τὸ ἔγώ 1) φτάνει στὴ γνώση τοῦ ἑαυτοῦ του, πού ἀποτελεῖ ἔναν δυτολογικὸν μὰ καὶ γνωσιολογικὸν ταυτόχρονα πυρήνα, πού ἔχει πάντα μὲ τὴ ζωγτανὴ παρουσία τοῦ ἔγώ πλάτι στὸν ἑαυτό του καὶ 2) ἔχει στὴ διάθεσή του ἀπειρες δυνατότητες γνώσεως, πού τοῦ παρέχει δ δρίζοντας τῆς ἀπέραντης καὶ ἀπροσδιόριστης γενικότητος, πού βρίσκεται πέρα ἀπὸ τὸ συστατικὸν τῆς γνώσεως τοῦ ἔγώ πυρήνα(4). "Ετοι, τὸ ἔγώ ἔχει τὴ δυνατότητα, βασιζόμενο πάνω στὴ βεβαιότητα γιὰ τὴν ὑπαρξή του, νὰ δοθῇ σὲ μιὰ ἀνοιχτὴ δράση γιὰ τὴν κατάκτηση τοῦ ἀντικειμένου, ποὺ τοῦ προσφέρει γά ὑπερβατικὴ ἐμπειρία. Τὸ ἀντικείμενο αὐτὸ δὲν εἶγαι ἄλλο παρὰ δ κόσμος γνοῦμενος σὰν δυτότης, γά δποια σὲ σύγχριση μὲ τὸ γνοῦν ἔγώ ἔνεχει τὸ χαρακτήρα τῆς ἐτερότητος. Σ' αὐτὸ καὶ μόνον τὸ γόημα τὸ ἔγώ μπορεῖ γά χαρακτηρισθῆ σὰν ὑπερβατικὴ ὑποκειμενικότης καὶ γή φιλοσοφία, ποὺ δημιουργεῖται ἔτσι, γά θεωρηθῆ σὰν ὑπερβατικὸς ὑποκειμενισμός. Ὁ Husserl τογίζει, δι, ἀν γή καρτεσιαγή θέση τοῦ cogito, ergo sum δὲν ἀπέδωσε τοὺς προσδοκώμενους καρπούς, αὐτὸ συγένη, γιατὶ δ Descartes παρέλειψε γά παρουσιάση ἀρχετὰ ἔντονα τὸ μεθοδικὸ γόημα τῆς ὑπερβατικῆς ἐποχῆς καὶ γά λάθη ιδιαίτερα ὑπὸψη του, πὼς γά ὑπερβατικὴ ἐμπειρία εἰ-

(1) Πρε. Lyotard, op. cit., σ. 21.

(2) Husserl, Méd. cart., σ. 22.

(3) Lyotard, op. cit., σ. 38.

(4) Husserl, Méd. cart., σ. 19, 20.

ναι προσδιοριστικός παράγων τής αὐτογνωσίας του ἔγώ, που άποτελεῖ ἔνα εἰδικό πεδίο για την έρευνα(1). Βλέπομε λοιπόν, ότι η ἀπόκλιση του Husserl ἀπό την δρθιδοξία τῆς καρτεσιανῆς διδασκαλίας διφεύλεται στὴν ἀναγκαιότητα νὰ κάνῃ ἐμφανεῖς τὶς ὑπερβατικὲς λειτουργίες του ἔγώ καὶ συνεπῶς νὰ συλλάβῃ τὸ πραγματικὸν γόνιμα τῆς Φαινομενολογίας ὡς ὑπερβατικῆς φιλοσοφίας.

III.- ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΛΟΓΙΚΗ ΑΝΑΓΩΓΗ.

Τὸ πγεῦμα η ἡ συγείδηση εἶγαι δ προσδιοριστικός παράγων τῆς δράσεως του ἀτόμου, ἀγεξάρτητα ἀπὸ τὸ ἀν πρόκειται γιὰ δρᾶση σκεπτικὴ η μὴ σκεπτικὴ προ-σκεπτική(2). Η δρᾶση τοῦ ἀτόμου, καθὼς καὶ ἡ τροπικότης, που τὴν κάνει ἔκδηλη, εἶγαι η συγισταμένη δυὸς παραγόντων, δηλαδὴ τῆς ἀναφορικῆς λειτουργίας τῆς συγειθῆσεως, πού ἔκδηλώνεται μὲ μιὰ τάση συζεύξεώς της μὲ τὰ δεδομένα τῆς ἐμπειρίας, τὰ δποῖα ἀποτελοῦν τὸ δεύτερο παράγοντα, πού ἔκδηλώνεται μὲ τὴ συλλογικὴ ἰδιότητα τοῦ ἀναφορικοῦ ἀγτικειμένου. Μ' ἄλλα λόγια η δρᾶση εἶγαι μιὰ εἰδικὴς φύσεως cogitatio, προὸδη συγδέσεως ἐνδέδοσης ὠρισμένου τύπου cogito μὲ τὸ ἀνδλογο cogitatum. Στὴν ἀνάπτυξη διμως τῆς δράσεώς της θεωρούμενης ὡς τυπικῆς μορφῆς ἐνεργείας η συγείδηση παίρνει μιὰ ὠρισμένη θέση, πού διαφοροποιεῖ τὴν διαγωγὴ της: η ἀφήνεται στὴ θεώρηση τοῦ κόσμου ἔτσι ὅπως τῆς τὸν παρουσιάζουν τὰ ἀμεσα δεδομένα τῆς ἐμπειρίας, καὶ η θέση αὐτὴ λέγεται τότε θέση φυσικὴ η μὴ σκεπτική, η παίρνει μιὰ κριτικὴ στάση ἀπέναντι στὸν περιβάλλοντα κόσμο, καὶ η θέση της στὴν περίπτωση αὐτὴ λέγεται σκεπτικὴ καὶ σ' αὐτὴν ἀκριβῶς συγίσταται η φαινομενολογικὴ θεώρηση τοῦ πραγματικοῦ.

(1) Husserl, Méd. cart., σ. 26.

(2) Id., Ideen I, σ. 88-34.

"Ας ἀφήσωμε δύμας κατά μέρος τίς γενικότητες καὶ ας ξλυώμε πιὸ κοντὰ στὴν οὖσα τοῦ θέματος. Σὰν ἐνότης ὑπάρξεως βρίσκομαι σὲ σύγδεση μὲ τὸν κόσμο μ’ ἓνα ώρισμένο πλέγμα σχέσεων, πού καθορίζουν τὴν θέση μου μέσα σ’ αὐτόν. Σ’ αὐτὴν τὴν ἔγγονα εἰμαὶ ἔνα δγ, πού ζῇ τὴν ζωὴν τοῦ κόσμου σύμφωνα μὲ τοὺς καγόνες, ποὺ τοῦ ἐπιβάλλει τὴν φυχο-φυσικὴν σύστασην. Βλέπω, ἀκούω, γενικώτερα αἰσθάνομαι, θέλω, νοῶ, ἀγαπῶ κ.λπ., σὲ γενικώτερη ἔγγονα σύγκτισσα μέσα στὸν τομέα τῶν χωρο-χρονικῶν συγθηκῶν, πού διέπουν τὴν ζωὴν μου, μιὰ διαγωγὴ, ποὺ μοῦ προδιαγράφει τὴν φυχο-φυσικὴν μου σύστασην, μ’ ἓνα λόγο βρίσκομαι μέσα στὴν γλυκειὰν θαλπωρήν καὶ εὔφορία τοῦ αὐτοματισμοῦ μιᾶς φυσικῆς ζωῆς, πού τίποτε δὲν τὴν ταράσσει. Τὰ δεδομένα τῆς ἐμπειρίας, ἐσωτερικῆς καὶ ἐξωτερικῆς, εἶγαι καλοὶ πληροφοριοδότες μου ἀναφορικὰ μὲ τὴν φύση καὶ τὴν σύσταση τοῦ κόσμου. Συγεπῶς δὲ κόσμος εἶναι τέτοιος, δπως μοῦ τὸν παρουσιάζουν, κι’ ἂν δργαγώσω τὸ ήθικό μου πιστεύω μὲ βάση τίς ἀξίες, πού ξεπηδοῦν ἀπὸ τὰ δεδομένα αὐτὰ μὲ τὴν βοήθεια μιᾶς σχετικῆς νοητικῆς ἐπεξεργασίας, πού ίδιαίτεροι στὸ πνεῦμα μου, θὰ βρίσκωμαι μέσα στὰ πλαίσια τοῦ σωζοῦ καὶ τοῦ δέοντος γενέσθαι. Ἐτσι ἔνα de facto ὑπάρχον δικαῖωμα μοῦ παρέχει τὴν δυνατότητα νά δργαγώσω τὸ σύστημα τῶν ἐπιστημῶν, ποὺ θὰ μὲ φωτίζουν καὶ θὰ μὲ καθοδηγοῦν συστηματικὰ τόσο ὡς πρὸς τὴν γγώση τοῦ κόσμου δσο καὶ ὡς πρὸς τὴν κατεύθυνση τῆς δράσεώς μου, καὶ τὴν γεγίκευση τους ὑπὸ τὴν μορφὴ γενικῶν καγόνων, ποὺ θὰ τίς διέπουν, θὰ μοῦ δώσῃ καὶ τὴν φιλοσοφία μου, ποὺ θὰ ἀποτελῇ τὴν ἀνώτερη ἔκφραση τῆς λειτουργίας τοῦ νοητικοῦ μου μηχανισμοῦ(1).

Ἡ φυσικὴ, ὥστεσσο, ἀντιμετώπιση τοῦ πραγματικοῦ θὰ εἶχε ἀπόλυτα τὸ στοιχεῖο τῆς ἐγκυρότητος καὶ τῆς καθολικότητος ἀπὸ ἀποψη ἀξίας, ἀγαθὴ σύσταση τοῦ φυχο-νοητικοῦ μας μηχανισμοῦ δὲν ὑπῆρχε ἔνα ἄλλο ἀκόμα στοιχεῖο, πού ἀγατρέπει ἀπὸ τὰ θεμέλια τὴν δργαγώση αὐτὴ τοῦ σκέπτεσθαι. Τὸ στοι-

(1) Husserl, Ideen I, σ. 53.

χείο τούτο συγίσταται σὲ μιὰ τάση τοῦ νοῦ μας, γένους αντιμετωπίζη μὲ τρόπο κριτικὸ τὴν πραγματικότητα. Τὸ δὲ οἰκοδόμημα τοῦ γνωσιολογικοῦ καὶ θεωρητικοῦ πιστεύων κλονίζεται συθέμελα καὶ καταρρέει, μόλις προβάλῃ ἐναὶ ἀγωνιῶδες ἐρώτημα, πού ἀφορᾷ τὴν ἔγκυρότητα τῶν πληρσφοριῶν τῶν αἰσθήσεων καὶ γενικώτερα τῶν δεδομένων, πού προσκομίζει δὲ αὐτοματισμὸς τῆς λειτουργίας τοῦ ψυχο-γνοητικοῦ μας μηχανισμοῦ. Ἐγεξάρτητα ἀπὸ τὸ γεγονός ἡ τὸ ἐρώτημα αὐτὸ τὸ γεγονᾶ μέσα μας κάποιος καλὸς θεὸς, πού θέλει γά μας σώση ἀπὸ τὶς πλάνες τῆς ἀφελοῦς ἀντιμετωπίσεως τῆς πραγματικότητος ἢ κάποιο σατανικὸ πνεῦμα, ποὺ σκοπό του ἔδαλε νά βασανίζῃ τὸ νοῦ μας, μιὰ εἶναι ἡ ἀλήθεια, πὼς ἡ κριτικὴ τάση ἀποτελεῖ κειμένατι ἀναπόσπαστο τοῦ γνητικοῦ μας εἶγαι, πού ἔδιωσε λαβῆ ἀπὸ διάβα τῆς ἱστορίας τοῦ πνεύματος, νά δημιουργήσῃ τόσες καὶ τέτες ἀπόψεις, πού φέρουν πότε τὸ δνομικὸ σοφιστική, πότε σκεπτικισμὸς, πότε κριτικισμὸς καὶ στὸ τελευταῖα χρόνια μιὰ ἄλλη ἀποφη, ἡ πιὸ γόνιμη, πού καλεῖται ὑπερβατικὴ φανομενολογία καὶ ποὺ τὸ πιὸ οὐσιῶδες στοιχεῖο της εἶγαι ἡ φανομενολογικὴ ἀναγωγὴ (έποχή).

Ἔναντι τούτους ἀρχαίους σοφιστὲς καὶ σκεπτικούς, ποὺ ἡ στάση των ἔμειγε στεῖρα, γιατὶ πρέσβευχν τὴν καθολικὴ ἀργηση τοῦ εἶγαι, μποροῦμε γένους ποῦ, δτὶ πρόδρομος τῆς συγχροτήσεως μιᾶς σωστῆς κριτικῆς. Θέσεως ὑπῆρξε στοὺς γεώτερους χρόνους δὲ Descartes. Ὁχι πὼς οἱ συγέπειες, στὶς δποτες κατέληξε, χαρακτηρίζονται σὰν κριτικισμὸς, ἀπ' ἐνχυτίκς δὲ Descartes θεωρεῖται πατέρας των γεώτερους ἔργων της μακρινῆς καὶ δογματισμοῦ. Μὰ ἡ ἀφετηρία του ἔχει πολὺ μεγάλη σημασία γιὰ τὴ δημιουργία τῆς βασικῆς γιὰ τὴ Φανομενολογία θεωρίας τῆς ὑπερβατικῆς ἀναγωγῆς. Εἰδαμε καὶ πιὸ πάνω ποιός εἶγαι δὲ χαρακτήρας τῆς καθολικῆς ἀμφιβολίας τοῦ Descartes, δὲ δποτος, παρ' ὅλο ποὺ δὲδιος θέλησε νὰ τῆς προσδώσῃ καθαρὰ μεθοδολογικὸ γόνιμα, δὲν μπόρεσε νὰ ἀποφύγῃ νὰ τῆς δώσῃ, καὶ μάλιστα σὲ ἀρκετὰ ἔντονο θέρος, ἀργητικὴ καὶ ἐκμηδενιστικὴ τῆς ἀγτικειμενικῆς πραγματικότητος χροιά. Ὁ Husserl ζέψυγε τὸ σκό-

πελο αύτό, προσδίγοντας στήν «έποχή» του (στή φαινομενολογική άναγωγή) απόλυτα μεθοδολογικό νόημα. Η έποχή δέν αποτελεῖ κατάργηση τής φυσικής θέσεως του κόσμου(1), μά είναι άπλως μιά διακοπή τής χρήσεως(2) άναφορικά μὲ τη θέση του κόσμου, μ' άλλα λόγια μιά τοποθέτηση τής θέσεως αυτής μέσα σὲ παρέγθεση, ἐκτὸς κυκλώματος του σκέπτεσθαι. Ο Husserl τούτει, δτι ἐνεργώταξ τήν έποχή δέν είναι οὔτε σοφιστής οὔτε σκεπτικιστής: διπλῶς ἐνεργεῖ μιάς απαγόρευση, πού αποκλείει κάθε κρίση για τή χωρο-χρονική οπαρξη τής πραγματικότητος(3). Σκοπός του δέν είναι ή αργηση, ή ασκηση τής φαινομενολογικής άναγωγής δέν καταλήγει στό μηδέν(4), μά στήν έπιτευξη τής γνώσεως μιᾶς ειδικής περιοχής του είναι, δηλαδή του είναι τής καθαρής συγειδήσεως(5).

Οι συγέπειες τής θεωρίας αυτής είναι σπουδαίες. Θέτονται σὲ παρέγθεση τή φυσική τροπικότητα τής αντιμετωπίσεως του κόσμου, ή συγείδηση πετυχαίνει δυδ πολύτιμα αποκτήματα: γνωρίζει τδν έχυτό της, τδ καθαρό της έγώ(6), σάν οπερβατική δύντητητα, πού βρίσκεται μὲ τδν κόσμο σὲ σχέση έξωτερικότητος. Στήν πέριπτωση αύτή δ κόσμος αποτελεῖ τδ συσχετικό τής συγειδήσεως(7), τδ άναφορικό της αγτικείμενο, καὶ σ"αύτο δικριτῶς συγίσταται τδ δεύτερο απόκτημα τής συγειδήσεως, πού ανοίγεται στή δράση της σ"ένα νέο πεδίο, στδ αχαγές πεδίο τής οπερβατικής έμπειρίας. Τδ αγτικείμενο, πάνω στδ δποτο

(1). Ο Merleau-Ponty δέχεται πώς απ' έναντιας σκοπός τής φαινομενολογικής άναγωγής είναι ή αποκάλυψη του κόσμου, δπως άκριτῶς είναι στήν πραγματικότητα (op. cit., σ. X-XII).

(2). Ideen I, σ. 55, 56. Méd. cart., σ. 28-29.

(3) Ideen I, σ. 54.

(4) Méd. cart., σ. 17-18.

(5) Ideen I, σ. 58, 59. Σ' αυτό άκριτῶς τδ νόημα δ P. Ricoeur λέγετ, δτι ή αναφορική φυχολογία ανοίγει διαπλατα τδ δρόμο πρός τήν οπερβατική φαινομενολογία (op. cit., σ. 106, σημ. 2).

(6) Méd. cart., σ. 48. Πρβ. Lyotard, op. cit., σ. 22.

(7) Ideen I, σ. 88.

μπορεῖ γάρ ἀσκηθῆναι φαίνομενολογική ἀναγώγη, εἰναι δὲ καὶ σμὸς νοούμενος στὴν καθολικότητά του, δηλαδὴ ὅχι μόνο διφυσικὸς κόσμος, μὰ καὶ τὰ προϊόντα τῆς λειτουργίας του: &ξιολογικὲς κρίσεις καὶ πρακτικὲς λειτουργίες τῆς συνειδήσεως, προϊόντα τοῦ πολιτισμοῦ, ἔργα τέχνης καὶ τεχνικῆς, κράτος, ἥθη, δίκαιο, θρησκεία(1). Τὸ διό καὶ οἱ ἐπιστῆμες, ὅχι μόνο τῆς φύσεως, μὰ καὶ τοῦ πτεύματος, ὅχι μόνο οἱ ἐμπειρικές, μὰ καὶ οἱ εἰδητικὲς (ὑλικὲς καὶ τυπικές), στὸ μέτρο φυσικὰ πού δὲ κάθε μάκτυς συνιστᾶ μέρος τῆς φυσικῆς θέσεως(2). "Ετσι, ἡ συνειδήση δρίζεται ως ὑπερβατικὴ διποκειμενικότης, πού γνωρίζει τὸν ἑαυτό της στὴν ἀπόλυτην καθαρότητα τῆς ὑπερβατικότητός της, μὰ καὶ τὸν κόσμο τὸν τοῦτο, μὲ βάση διμῶν καὶ μὲ ἀφετηρία τὸν τοῦτο τὸν ἑαυτό της. "Αν δὲ ἐποχὴ συντελῇ στὸ παραμέρισμα τῆς φυσικῆς θέσεως τοῦ κόσμου, ἡ συνειδήση μένει ἀτρωτη ἀπὸ τὰ βέλη της(3) σὰν καθαρὸς φαίνομενολογικὸς καὶ τέλοιπο τῆς ἀναγωγικῆς της ἐνέργειας(4). "Εγὼ μὲ τὴν φυσικὴν θεώρηση γνωρίζομε μόνο τὸν κόσμο, μὲ τὴν φαίνομενολογικὴν ἀναγωγὴν φτάγομε στὴν γνώση τῆς ὑπερβατικῆς συνειδήσεως, διπου τὸ ἐγώ γίγεται ἀμερόληπτος θεατής τοῦ τούτου τοῦ ἑαυτοῦ του. Γι' αὐτὸν τὸ λόγο δὲ φαίνομενολογικὴ ἀναγωγὴ δρίζεται ως ὑπερβατικὴ ἀναγωγὴ(5). "Ο φαίνομενολόγος, ἐνεργώντας ἔτσι, δένει ἐπαναπαύεται στὶς δάκρυες τῆς γίνης του: ἡ ὑπερβατικὴ φαίνομενολογία προύποθέτει ὅχι μόνο μιὰ ἀπλὴ ἀναδρομὴ τοῦ ἀχανεύοντος πεδίου τῆς ὑπερβατικῆς ἐμπειρίας μὲ σκοπὸν τὴν γνώση τοῦ καθαροῦ ἐγώ, πρᾶγμα πού συντελεῖται στὸ πρῶτο της στάδιο, μὰ καὶ μιὰ κριτικὴ τῆς ὑπερβατικῆς ἐμπειρίας καὶ γενικώτερα τῆς ὑπερβατικῆς γνώσεως(6), πού γίγεται στὸ δεύτερο στάδιο. "Η φαί-

(1) Husserl, Ideen I, σ. 108.

(2) Ibid., σ. 111-119.

(3) Ibid., σ. 92, 110.

(4) Ibid., σ. 94. Πρᾶ. Lyotard, op. cit., σ. 24.

(5) Ideen I, σ. 59-60.- Méd. cart., σ. 30-31.

(6) Méd. cart., σ. 25.

γομεγολογική διαγωγή παρουσιάζεται έτσι σαν μιά διατέπαυστη έγέργεια κριτικής διτιμετωπίσεως τῶν διποτελεσμάτων καὶ τῶν προϊόντων τῆς γνωστικῆς λειτουργίας, πού συντελεῖ ώστε ἡ γνώση γάχη ἔνα κατὰ προσέγγιση χαρακτήρα, ἀφοῦ πάντα μένει ἔνας διπροσδιόριστος **X**, πού δημιουργεῖ μιὰ διαρκῶς γέα προβληματική γνωστικῆς φύσεως στὴ συγείδηση, ἀλλὰ καὶ ὁ φιλόσοφος γὰ διαπνέεται συνεχῶς διπὸ τὴν διαζήτηση τοῦ γέους(2), πού διποτελεῖ σπουδαιότατο κίνητρο γιὰ τὴν πραγματοποίηση διαρκῶς γέων ἐπιτευγμάτων. Ἡ ἐγωλογικὴ ζνάλυση, πού διποτελεῖ τὴν ἀφετηρία τῆς ὑπερβατικῆς γνώσεως, πρέπει γὰ ἐπισφραγισθῆ μὲ τὴ γνώση τοῦ ἐγὼ ὡς ὑπερβατικῆς ὑποχειμεγικήτητος(3) καὶ μὲ βάση αὐτῆν γὰ προχωρήσῃ στὴν ἐπίλυση τῶν προβλημάτων συστάσεως τῆς διτικεψιγκότητος ὡς ποικιλόμορφης ἑτερότητος.

* * *

*

Μὲ τὸν τρόπο αὐτὸν γίγεται φχνερό, πώς ἡ Φαιγολογία ἀγοίγεται σὲ μιὰ συστηματικὴ ἔρευνα. μεταφυσικῆς ὑφῆς, μὲ σκοπὸν γὰ συστήση μιὰ γέα «πρώτη φιλοσοφία»(4). Τὸ πετυχαίνει αὐτό; κι' ἂν ναί, μὲ ποιὸ τρόπο καὶ μὲ βάση ποιὲ πρείᾳ διλογικώνεται σὲ αὐτόγομη φιλοσοφικὴ ἐπιστήμη τοῦ καθαροῦ εἶγαι; στὰ ἔρωτήματα αὐτὰ δὲν θά μπορέσωμε γὰ διπαγτήσωμε διποτελεσματικά, ἀν δέν ιδοῦμε προηγουμένως ποιά εἶγαι ἡ ὑπόθεση καὶ τὸ ἔργο τῆς ἐπιστήμης αὐτῆς, πού φέρει τὸ ὄνομα «Μεταφυσική».

(1) Πρβ. Gurvitch G., op. cit., σ. 34, 38, 52.

(2) Πρβ. Merleau-Ponty, op. cit., σ. VIII-IX.

(3) Husserl, Méd. cart., σ. 25.

(4) Πρβ. Jolivet R., op. cit., σ. 358.

* * * * * * *